

Nr 17

Utlåtande i anledning av motioner om en regionplan för användningen av landets grustillgångar.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I:525 av herr *Nyquist m. fl.* och II:1073 av herr *Aldén m. fl.* hemställes, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag syftande till en regionplanerad användning av landets grustillgångar.

I motionerna framhålles att under de senaste årtiondena vissa naturtillgångar utnyttjats mycket hårt. Detta utnyttjande har skett tämligen planlöst på grund av kortsiktigt tänkande och i många fall också bristande kunskaper om sammanhangen i naturen.

För det framtida samhällsbyggandet och för »underhållet» kommer alltid att krävas t. ex. mark för täkt av sten, grus, sand och lera som avses för byggnadsändamål. De nämnda naturtillgångarna kan synas rikliga i vårt land i jämförelse med tillgångarna i andra kulturområden i världen, men de är geografiskt skiftande och ej outtömliga. De måste utnyttjas med beaktande av kraven på samhällets fortbestånd och utveckling.

Landets totala grustillgångar har uppskattats till 35 miljarder m³. Årsförbrukningen av grus har ökat från 10 till 35 miljoner m³ från 1950 till 1967. Cementförbrukningen och åtgången av betonggrus har bara under 1960-talet ökat med mer än 50 % för landet som helhet. Stegringen sedan 1930-talet har varit mycket kraftig. Brist föreligger redan nu på högklassiga grusmaterial inom områden med stor byggnadsverksamhet. En annan teknik som innebär en bättre hushållning bör övervägas, anser motionärerna.

Vidare ställer motionärerna en rad frågor:

Kan det finnas andra förutsättningar och handlingslinjer? Måste byggnader och anläggningar sluka våra bästa grusåsar? Kan inte byggnadsmaterial användas flera gånger? Behöver vi utnyttja så mycket grus till utfyllnadsmaterial som för närvarande sker? Är det rationellt att skövla grustillgångarna och fylla grusgroparna med avfall?

Sand och grusexploateringen kan säkerligen koncentreras och rationaliseras, så att ingreppen blir kortvariga och välavvägda och återställningen ske med större snabbhet. Naturgruset t. ex. bör reserveras för betongändamål, och stenmaterial, framställt genom krossning av berg och sprängsten, bör kunna komma till större användning.

Ett omfattande samarbete mellan naturvård och teknik kan måhända rasera

den gräns som finns mellan krav och önskemål från naturvårdshåll och teknikernas krav på rationalisering och ekonomi.

Beträffande motiveringen i övrigt hänvisas till motion I:525.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från statens naturvårdsverk, statens planverk och statens vägverk.

Naturvårdsverket anför följande.

För närvarande saknas möjligheter att åstadkomma en från samhällsekonomisk synpunkt och med hänsyn till naturvårdens intressen rationell exploatering av grusfyndigheterna. Hur fyndigheterna används beror helt på exploatörernas intresse och förmåga att tillvarata grustillgångarna. Detta medför att exempelvis högvärdigt naturgrus i ej ringa omfattning nyttjas för utfyllnader och andra ändamål där skrotsten, morän eller annat mer allmänt förekommande material kan komma i fråga.

Statens naturvårdsverk finner därför motionärernas hemställan om utredning och förslag syftande till en regionplanerad användning av landets grustillgångar väl motiverad. Hithörande naturvårdsfrågor kan dock förutsättas bli behandlade i den av regeringen beslutade utredningen om en översyn av naturvårdslagstiftningen.

I övrigt tillstyrker naturvårdsverket bifall till motionerna.

Planverket framhåller att det i olika sammanhang haft att ta ställning till svåra avvägningsfrågor beträffande markanvändning inom områden med grustillgångar och anför vidare.

I fråga om översiktliga planer kan som exempel nämnas verkets yttrande över skiss 1966 till regionplan för Stockholmstrakten vari verket bl. a. anför följande: »Antingen man ser grusåsarna som rena råvarutillgångar eller som berikande inslag i naturlandskapet, synes man med skäl kunna ifrågasätta rimligheten av att forcera uttaget efter samma linjer som hittills och alltså i en mycket nära framtid göra slut på en tillgång som hittills behandlats som om den varit nästan outtömlig. Regionplanekontoret antyder i rätt försiktiga ordalag behovet av en viss hushållning med åsarna. Planverket betraktar det som i hög grad angeläget att denna fråga — medan tid är — tas upp till allvarligt övervägande.»

Vad beträffar möjligheterna att iakttaga besparingar av grusmaterial vid husbyggandet — och då särskilt vid betongframställning — kan nämnas att försök under senare tid med gott resultat har gjorts med både krossat material och slaggprodukter (expanderad lera) som ingående beståndsdel. Även användningen av andra substitut såsom omvandlat rivningsmaterial synes kunna komma ifråga. Ett fortsatt studium av hithörande problem torde vara av intresse även för statens institut för byggnadsforskning och styrelsen för teknisk utveckling.

Planverket tillstyrker utredning. Den inventering av resurser och behov som lämpligen bör inleda ett sådant arbete bör göras med god lokalkännedom och synes därför med fördel kunna ske på länsnivå inom exempelvis ramen för den nu påbörjade, av planverket ledda länsinventeringen. Därvid skulle även bl. a. naturvårdens och vägväsendets intressen bli beaktade.

Vägverket understryker att det inom verket pågår en utredning angående behovet av grusmaterial för den statliga väghållningen fram till 1980-talets utgång. För närvarande förutses det genomsnittliga årsbehovet vara ca 20 milj m³, varav en knapp tredjedel för underhåll av vägarna och för sandning. Materialbehovet för byggande av vägar tillgodoses i viss utsträckning med bergkross.

Verket ifrågasätter om inte flertalet av de synpunkter som framförts av motionärerna redan är beaktade i nu gällande lagstiftning. Motionärernas syften torde till väsentlig del kunna tillgodoses genom tillämpning av denna lagstiftning.

Utskottet

Enligt 18 § naturvårdslagen kräves tillstånd för täkt av sten, grus, sand och lera för annat ändamål än markinnehavarens husbehov. Tillståndsmyndighet är länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan förelägga den som söker täkttillstånd att förete en s. k. täktplan. Sådan plan skall medge en samlad bedömning från naturvårdssynpunkt av den tekniskt och ekonomiskt mest rationella exploateringen av fyndigheten. Som följd härav kan skyldigheten för sökanden att lägga fram plan även gälla andra fastigheter än sökandens. Planen skall vara vägledande och utgöra det utredningsmaterial, på vilket länsstyrelsen kan grunda sitt beslut. I samband med att tillstånd lämnas, får länsstyrelsen meddela sådana föreskrifter att företagets menliga inverkan på landskapsbilden såvitt möjligt begränsas eller motverkas.

Motionärerna framhåller att grustillgångarna utnyttjats mycket hårt och att en bättre hushållning är nödvändig om svårigheter i framtiden skall kunna undvikas vad gäller grusförsörjningen och bevarandet av landskapsbilden. De ställer en rad frågor vars besvarande de anser kunna leda till detta mål. Bl. a. framhålles starkt vikten av att inom byggnadstekniken söka finna tekniska lösningar av materialproblemen som innebär minskade påfrestningar på grustillgångarna. Motionärerna efterlyser en utredning syftande till en regionplanerad användning av grustillgångarna.

Motionärernas förslag tillstyrkes av naturvårdsverket och planverket medan vägverket menar att motionernas syfte till väsentlig del torde kunna tillgodoses inom ramen för gällande lagstiftning.

Chefen för jordbruksdepartementet har helt nyligen tillkallat särskilda sakkunniga för översyn av naturvårdslagen. I direktiven för de sakkunniga anföres bl. a. att naturvårdslagen, som varit i kraft i fem år, visat sig vara ett mycket värdefullt medel inom miljövardspolitiken men att vissa brister i lagen kunnat konstateras vid tillämpningen. De i motionerna upptagna fråsmålen är inte direkt berörda i direktiven. Det anföres emellertid att de sakkunniga är oförhindrade att ta upp andra än i direktiven nämnda frågor som hör ihop med eller har nära samband med naturvårdslagen och att de bör samråda med bygglagutredningen, vattenlagsutredningen, grustäktskommittén och sakkunniga för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m. Det kan nämnas att vattenlagsutredningen har att pröva bl. a. frågan om införande i vattenvårdslagstiftningen av regler beträffande muddring och sandsugning.

Utskottet anser för egen del starka skäl föreligga för en prövning i lämpligt sammanhang av de i motionerna behandlade spörsmålen. Med hänsyn bl. a. till det samråd som kan förväntas komma att ske mellan de sakkunniga för översyn av naturvårdslagen och ett antal andra utredningar synes en första åtgärd i sådant syfte lämpligen böra vara att motionerna jämte här förevarande utskottsutlåtande överlämnas till de nyssnämnda sakkunniga.

Utskottet hemställer således

att riksdagen i anledning av motionerna I:525 och II:1073 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att motionerna jämte utskottets utlåtande över desamma överlämnas till de för översyn av naturvårdslagen tillkallade sakkunniga.

Stockholm den 17 mars 1970

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Möller (s), Oscar Carlsson (s), Eric Peterson (fp), Yngve Persson (s), Kilsmo (fp), Karl Gustav Pettersson (s), fröken Stenberg (m), herrar Ernst Olsson (cp), Hansson* (s), Blomquist* (m), Svanström* (cp) och Ove Karlsson* (s);

från a n d r a kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Larsson i Borrby (cp), Rimås (fp), Nilsson i Bästekille (m), fru Ekroth (s), herrar Johansson i Simrishamn* (s), Wiklund i Härnösand* (s), Andersson i Örebro (fp), fröken Åsbrink (s), herrar Häll (s) och Rosqvist (s) samt fru Jonäng (cp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.